

Nezavisna komisija za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije i druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine

Broj: 01,02,05/6-50-19-505/12

Sarajevo, 24. veljače 2012.

IZVJEŠĆE

o radu Neovisnog povjerenstva za praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava osoba nad kojima se izvršavaju kaznene sankcije i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu Bosne i Hercegovine za razdoblje od 14. 9. 2010. do 31. 12. 2011.

Veljača 2012.

Na temelju članka 48. stavak (9) Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera - pročišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", broj 12/10) i članka 2. stavak (6) Poslovnika o radu Neovisnog povjerenstva za praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava osoba nad kojima se izvršavaju kaznene sankcije i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu Bosne i Hercegovine, Neovisno povjerenstvo za praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava osoba nad kojima se izvršavaju kaznene sankcije i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu Bosne i Hercegovine je na 20. sjednici, održanoj 24. 2. 2012., usvojilo i Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine podnosi sljedeće

I Z V J E Š Ć E

o radu Neovisnog povjerenstva za praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava osoba nad kojima se izvršavaju kaznene sankcije i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu Bosne i Hercegovine za razdoblje od 14. 9. 2010. do 31. 12. 2011.

POGLAVLJE I. UVODNE NAPOMENE

Sukladno članku 48. stavak 9. Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera – pročišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ broj 12/10), Parlamentarna skupština BiH na 76. sjednici Zastupničkog doma, održanoj 21. travnja 2010., i na 47. sjednici Doma naroda, održanoj 24. lipnja 2010., donijela je Odluku o imenovanju Neovisnog povjerenstva za praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava osoba nad kojima se izvršavaju kaznene sankcije i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud Bosne i Hercegovine, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom Bosne i Hercegovine ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Neovisno povjerenstvo).

Članovima Neovisnog povjerenstva na mandat od pet godina imenovani su:

1. dr. sc. Mile Lasić,
2. Semiha Borovac,
3. Predrag Crnogorac,
4. mr. Damir Čačković i
5. Milana Škipina.

Konstituirajuća sjednica Neovisnog povjerenstva održana je 14. 9. 2010. godine, a tom su prilikom za predsjednika, prvog i drugog zamjenika predsjednika izabrani:

1. dr. sc. Mile Lasić, predsjednik,
2. Semiha Borovac, prva zamjenica predsjednika, i
3. Predrag Crnogorac, drugi zamjenik predsjednika.

Neovisno povjerenstvo neovisno je u svome radu u okviru važećih domaćih propisa i međunarodnih pravnih instrumenata. Sva nadležna tijela, institucije i ustanove u Bosni i Hercegovini, pravne i fizičke osobe dužni su Neovisnom povjerenstvu dati sve podatke i informacije, osigurati i dati sve materijale bitne za njegov rad, te pružiti svu potrebnu pomoć za nesmetano i zakonito postupanje Neovisnog povjerenstva iz njegovog djelokruga. Neovisno povjerenstvo djeluje isključivo na profesionalnim osnovama, ne zastupajući, ne štiteći niti podrivajući interese bilo koje političke stranke, registrirane organizacije ili udruge, ili bilo kojeg konstitutivnog naroda ili pojedinca u BiH. Članovi Neovisnog povjerenstva rade u sjednicama i operativno na terenu, u kazneno-popravnim i drugim ustanovama na teritoriju BiH u kojima su zatvorenici ili pritvorenici.

Glede pitanja iz svoje nadležnosti, Neovisno povjerenstvo donosi godišnji plan rada, financijski plan rada, godišnje izvješće o radu, izvješće o realizaciji financijskog plana, izvješće o stanju i činjenicama utvrđenim nakon posjeta i kontrole u zavodima (ustanovama), odluke, zaključke i druge akte sukladno zakonu i svojem poslovniku.

POGLAVLJE II. NADLEŽNOST NEOVISNOG POVJERENSTVA

Osnovna nadležnost Neovisnog povjerenstva je praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i ostvarivanje ljudskih prava osoba koje izdržavaju kaznene sankcije i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud BiH, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom BiH ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu Bosne i Hercegovine, sukladno članku 48. stavak 1. Zakona BiH o izvršenju kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera - pročišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, broj 12/10).

Neovisno povjerenstvo može pratiti rad zavoda samostalno ili u suradnji s inspektorskim i drugim nadzornim tijelima. Također, može surađivati s međunarodnim i drugim ustanovama ovlaštenim za praćenje i ostvarivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda skladno zakonima i odgovarajućim međunarodnim dokumentima. Bitno je napomenuti da Neovisno povjerenstvo, u svrhu izvanjskog praćenja, ima iste ovlasti kao i ovlaštena osoba (inspektor) po člancima 46. i 49. Zakona BiH o izvršenju kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera.

Poslove iz svoje nadležnosti, propisane zakonima i međunarodnim pravnim instrumentima kao i člankom 10. Poslovnika o radu, Neovisno povjerenstvo obavlja:

- Vanjskim i nepristranim praćenjem rada Zavoda za izvršenje kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera (državni zatvor), drugih zavoda i ustanova u kojima se izdržavaju kazne, pritvor i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud BiH, strani sudovi za

djela predviđena Kaznenim zakonom i međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu BiH;

- Praćenjem i utvrđivanjem boravka osoba koje izdržavaju kaznene sankcije, pritvor i druge mjere koje je izrekao u kaznenom postupku Sud BiH, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom i međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu BiH, kao i predlaganje mjera i metoda za usklađivanje stanja s međunarodnim i domaćim standardima za izvršenje kaznenih sankcija;

- Praćenjem, kontrolom i utvrđivanjem razine poštivanja i ostvarivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, sukladno zakonu i drugim propisima i odgovarajućim međunarodnim pravnim instrumentima kojima se uređuje područje ljudskih prava, prevencija i sprečavanje mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja osoba koje izdržavaju kaznene sankcije, pritvor i druge mjere koje je u kaznenom postupku izrekao Sud BiH, strani sudovi za djela predviđena kaznenim zakonom i međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud sukladno zakonu BiH;

- Praćenjem, kontrolom i utvrđivanjem razine ostvarivanja i poštivanja ljudskih prava osoba koja se nalaze u ekstradicijskom pritvoru;

- Održavanjem kontakata s međunarodnim, europskim, domaćim i drugim institucijama nadležnima za praćenje poštivanja i ostvarivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda, sukladno zakonu i odgovarajućim međunarodnim pravnim instrumentima kao i preventivnim mehanizmima drugih zemalja;

- Iniciranjem suvremenih metoda i mjera preodgoja, odgoja i edukacije zatvorenika, sukladno najboljoj praksi i metodama penološke andragogije i psihologije, a s ciljem jedinstva odgojno-korektivnih utjecaja i što kvalitetnije i učinkovitije resocijalizacije osuđenika;

- Razmatranjem zahtjeva i pritužbi koje na rad uprave i osoblja zavoda, uvjeta boravka i poštivanja ljudskih prava upućuju osobe koje izdržavaju zatvorske kazne, pritvor ili druge mjere, ili njihovi srodnici ili branitelj ako sumnjaju da zatvorsko osoblje ne postupa profesionalno i korektno prema zatvorenicima i sukladno važećim propisima;

- Predlaganjem smjenivanja, disciplinskog i drugog procesuiranja direktora, njegovoga zamjenika, pomoćnika i drugog rukovodnog osoblja zavoda i drugih ustanova u kojima se izvršavaju kaznene sankcije, mjere pritvora i druge mjere ako se utvrdi da ne postupaju sukladno važećim propisima kojima se uređuju ta područja, odnosno područje ljudskih prava i sprečavanje mučenja, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja;

- Traženjem svih podataka od Suda BiH o pravomoćno osuđenim osobama na kazne zatvora, pritvora ili druge mjere, o tome gdje te osobe izdržavaju kazne i druge mjere, o broju osoba koje je pravomoćno osudio Sud BiH a nisu upućene na izdržavanje kazne ili druge mjere, zbog čega nisu upućene, kao i sve druge podatke koje po zahtjevu, a iz nadležnosti Neovisnog povjerenstva, treba dostaviti Sud BiH;

- Provođenjem zajedničkih aktivnosti sa Sektorom za izvršenje kaznenih sankcija Ministarstva pravde BiH;

- Traženjem svih podataka od Ministarstva pravde BiH iz područja izvršenja kaznenih sankcija, a koje bi mogle biti bitne za pravilan i zakonit rad Neovisnog povjerenstva u provođenju njegovih nadležnosti i aktivnosti sukladno važećim domaćim propisima i međunarodnim pravnim instrumentima;

- Sastavljanjem posebnog izješća o svakom obavljenom (detaljnem i *ad hoc*) posjetu s određenim preporukama, koje se dostavlja Ministarstvu pravde BiH i kazneno-popravnom zavodu kod kojeg je posjet obavljen;
- Obradom podataka i vođenjem evidencija, sukladno zakonu i drugim propisima, iz svojih nadležnosti i
- Obavljanjem ostalih poslova propisanih zakonom, drugim propisima, međunarodnim pravnim instrumentima i Poslovníkom o radu Neovisnog povjerenstva.

POGLAVLJE III. KRATAK PREGLED OBAVLJENIH ZADATAKA NEOVISNOG POVJERENSTVA U 2010. GODINI

Kako je konstituirajuća sjednica održana 14. 9. 2010. godine, a Zakonom o Proračunu institucija BiH i međunarodnih obveza BiH za tu godinu nisu bila predviđena sredstva potrebna za rad Neovisnog povjerenstva, nije bilo moguće organizirati posjete kazneno-popravnim zavodima u BiH. Uz prvu, konstituirajuću sjednicu Povjerenstvo je na svojim sljedećim trima redovitim mjesečnim sjednicama do kraja 2010. godine aktivnosti usmjerilo na osiguranje tehničkih i organizacijskih uvjeta za početak rada, primjerice: sjedište, uredi, osoblje, materijalno-tehnički uvjeti, uredski materijal, uredsko poslovanje i dr.

Neovisno povjerenstvo je u 2010. godini svoje aktivnosti usmjerilo i na stvaranje pravnih preduvjeta za što kvalitetniji rad. U tu svrhu je radilo na izradi Poslovníka o radu te pripremi Programa rada za 2011. godinu i Financijskog plana za 2011. godinu, te utrdivanju prioriteta.

Neovisno povjerenstvo također je radilo na izradi Odluke o izgledu i sadržaju službene iskaznice, te na tiskanju promidžbenog letka za javnost o nadležnosti i ulozi Neovisnog povjerenstva u praćenju uvjeta boravka u zavodima, postupanju i poštivanju ljudskih prava osoba nad kojima se izvršavaju kaznene sankcije koje je u kaznenom postupku izrekao u Sud BiH, strani sudovi za djela predviđena Kaznenim zakonom BiH ili međunarodnim ugovorom čija je potpisnica Bosna i Hercegovina ili drugi sud.

Posebnu pazornost Neovisno povjerenstvo posvetilo je stručnoj edukaciji, jer je ono prvo tijelo ove vrste koje se uspostavlja u Bosni i Hercegovini.

Također, Neovisno povjerenstvo odlučilo je uspostaviti suradnju s drugim institucijama, ustanovama i drugim tijelima (domaćim i međunarodnim) koje imaju određeni utjecaj i dodirne točke u radu s nadležnostima i aktivnostima Neovisnog povjerenstva.

POGLAVLJE IV. IZVRŠENJE ZADATAKA IZ NADLEŽNOSTI NEOVISNOG POVJERENSTVA U 2011. GODINI

Odjeljak A. Izvršenje zadataka održavanjem sjednica Neovisnog povjerenstva

Od dana formiranja, 14. 9. 2010., pa do kraja 2011. godine Neovisno povjerenstvo održalo je 18 sjednica na kojima su razmatrane 83 točke dnevnog reda.

U 2011. godini Neovisno povjerenstvo nastavilo je provoditi pripreme aktivnosti, te je uspostavljena suradnja s institucijama koje imaju određeni utjecaj i dodirne točke u radu s aktivnostima Neovisnog povjerenstva. Cilj održavanja sastanaka bio je uspostaviti

međusobnu suradnju, objasniti nadležnosti pojedinih institucija i Neovisnog povjerenstva radi boljeg razumijevanja u radu i postizanja boljih rezultata rada, koji se osobito očekuju od Neovisnog povjerenstva kao novog neovisnog tijela u sustavu nadzora nad radom kazneno-popravnih zavoda.

Tako je Neovisno povjerenstvo uspostavilo suradnju s relevantnim domaćim i stranim institucijama kao što su: Ministarstvo pravde BiH, Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, USAID, OESS, Europski odbor za sprečavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT), Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i dr. Može se konstatirati da je s ovim institucijama otvoren put za uspostavu dobre suradnje i spremnost na zajednički rad i razmjenu informacija, a poseban uspjeh ogleda se u dogovoru o međusobnom nazočenju sjednicama ovih neovisnih tijela, bez najave.

Posebice se ističe uspostavljena suradnja s Ministarstvom pravde BiH i dogovor o: održavanju zajedničkih sastanaka, suradnji pri zaprimanju predstavki zatvorenika ili pritvorenika, pružanju odgovarajuće stručne pomoći, stručnoj pomoći, planiranju zajedničkih posjeta zavodima, a naročito prvog posjeta Neovisnog povjerenstva nekom od zavoda, međunarodnoj i domaćoj edukaciji, zajedničkom sastanku sa svim direktorima kazneno-popravnih zavoda u BiH.

Poseban značaj Neovisno povjerenstvo dalo je razmatranju informacije o posjetu Europskog odbora za sprečavanje mučenja i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) našoj zemlji, iz razloga što Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH nije obavijestilo CPT o formiranju Neovisnog povjerenstva i njegovom djelovanju. Tim propustom Neovisno povjerenstvo nije bilo uvršteno u program posjeta CPT-a, koji nije imao priliku upoznati se s njegovim radom. Zbog toga je od Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH zatražena posebna informacija o razlozima neuvrštavanja Neovisnog povjerenstva u program posjeta, jer su njegovi članovi zaključili da su time narušena njihova prava i zaobidena mogućnost primjerenog predstavljanja kao neovisnog parlamentarnog tijela zaduženog za nadzor nad radom kazneno-popravnih institucija.

Početak 2011. godine značajan dio aktivnosti Neovisnog povjerenstva činila je priprema dokumentacije potrebne za kvalitetan pregled kazneno-popravnih zavoda, poput izrade: obrasca radnog naloga za posjete, oblika zapisnika i izvješća o provedenom nadzoru odnosno pregledu. Izrada ovih pratećih dokumenata pokazala se osnovanom, jer su upravo na temelju tih dokumenata osigurane kvalitetnije kontrole i iskazana spremnost Neovisnog povjerenstva pri samom pregledu i kontaktu sa zavodskim osobljem i osuđennicima i pritvorenicima. Također je završeno tiskanje promidžbenog letka u 1.500 primjeraka, što je financirao USAID.

U izvještajnom je razdoblju Neovisno povjerenstvo imalo jednu pojedinačnu predstavku (zatvorenik Fikret Hodžić), za koju je utvrđeno da Povjerenstvo nije nadležno za njeno razmatranje, kao i jednu predstavku više zatvorenika (Željko Mejakić i drugi), za koju je donesen zaključak o izradi posebnog izvješća u prilogu Zapisnika o posjetu KPZ-u Foča. Na Izvješće o radu po predstavi zatvorenika Željka Mejakića i drugih izdvojena mišljenja dali su Predrag Crnogorac, drugi zamjenik predsjednika, i Milana Škipina, članica Neovisnog povjerenstva.

U 2011. godini (u razdoblju od 14. 7. do 29. 11.) Neovisno povjerenstvo obavilo je nadzor u sljedećim zavodskim institucijama: (1) Pritvorska jedinica na državnoj razini, (2) KPZ Istočno Sarajevo „Kula“, (3) KPZ Foča, (4) KPZ Sarajevo i (5) KPZ Busovača.

O ovim su posjetima sastavljeni zapisnici i izvješća koji su usvojeni na sjednicama Neovisnog povjerenstva. Neovisno povjerenstvo za svaki je posjet usvojilo posebno izvješće o stanju i utvrđenim činjenicama, a čiji su sastavni dio i primjedbe upućene zavodskom osoblju odnosno zavodskoj instituciji. Sukladno Poslovniku o radu, jedan primjerak izvješća dostavljan je zavodima s preporukama i rokovima za otklanjanje uočenih nedostataka i nepravilnosti te jedan primjerak Ministarstvu pravde BiH, koje Neovisnom povjerenstvu pruža stručnu pomoć u radu.

U 2011. godini Neovisno povjerenstvo donijelo je nekoliko zaključaka vezanih uz njegovo statusno jačanje u sklopu drugih administrativnih tijela Parlamentarne skupštine BiH, a osobito u pogledu osiguranja uvjeta za nepristran i objektivan rad koji se ogledaju u pružanju materijalno-tehničke pomoći pri odlasku u kazneno-popravne zavode, u čemu je imalo posebno razumijevanje Zajedničkog povjerenstva za administrativne poslove Parlamentarne skupštine BiH.

Odjeljak B. Posjeti Neovisnog povjerenstva kazneno-popravnim zavodima u BiH

Svojim Planom rada za 2011. godinu Neovisno povjerenstvo planiralo je posjete svim kazneno-popravnim zavodima u BiH (ukupno 14 zavoda).

Neovisno povjerenstvo poduzelo je sve potrebne aktivnosti kako bi se u Zakonu o Proračunu institucija BiH i međunarodnih obveza BiH za 2011. godinu predvidjela i sredstva potrebna za rad Neovisnog povjerenstva. Na temelju pismenog poziva od 10. 6. 2011. godine, prva zamjenica predsjednika Neovisnog povjerenstva Semiha Borovac bila je nazočna 2. sjednici Povjerenstva za financije i proračun Zastupničkog Doma Parlamentarne skupštine BiH, održanoj 20. 6. 2011., na kojoj je razmatran Prijedlog zakona o Proračunu institucija BiH i međunarodnih obveza BiH za 2011. godinu i donesen zaključak kojim se zadužuje Vijeće ministara BiH da nakon usvajanja Prijedloga zakona o Proračunu institucija BiH i međunarodnih obveza BiH za 2011. godinu iz proračunske pričuve odobri sredstva u iznosu od 145.000 KM potrebna za rad u 2011. godini.

Međutim, zbog neusvajanja Zakona o Proračunu institucija BiH i međunarodnih obveza BiH za 2011. godinu i nedostatka financijskih sredstava, Neovisno povjerenstvo nije bilo u mogućnosti realizirati usvojeni Plan rada za 2011. godinu. Relizirani su samo posjeti pojedinim kazneno-popravnim zavodima u BiH, za koje nisu bila potrebna veća financijska sredstva, kao i posjet KPZ-u Foča koji je obavljen u dva dijela kao najavljeni detaljni posjet KPZ-u Foča i posjet po zaprimljenoj predstavi zatvorenika Željka Mejakića i drugih koji izdržavaju kaznu u tome zavodu.

U 2011. godini Neovisno povjerenstvo ukupno je posjetilo pet kazneno-popravnih zavoda, i to:

- 1. Pritvorsku jedinicu na državnoj razini, zatvoreni tip,**
- 2. KPZ Kula, Istočno Sarajevo, poluotvoreni tip,**
- 3. KPZ Foča, zatvoreni tip,**

4. KPZ Sarajevo, zatvoreni tip, i

5. KPZ Busovača, poluotvoreni tip.

O svakom obavljenom posjetu Neovisno povjerenstvo sastavilo je posebno izvješće s određenim preporukama, koje je dostavljeno Ministarstvu pravde BiH i kazneno-popravnog zavodu kod kojeg je posjet obavljen.

1. Posjet Pritvorskoj jedinici na državnoj razini

Detaljni i najavljeni posjet Pritvorskoj jedinici na državnoj razini, koja djeluje u sastavu Ministarstva pravde BiH, obavljen je 14. 7. 2011. godine. Za vrijeme posjeta obavljen je razgovor s direktorom Momikom Zupcem i liječnicom Dijanom Košarac, ostvaren je uvid u dokumentaciju, obavljen je obilazak cjelokupnog objekta zavoda, te obavljen razgovor s tri pritvorenika koji su izrazili želju za razgovorom s članovima Neovisnog povjerenstva.

Obavljenim posjetom utvrđeno je sljedeće:

UVJETI SMJEŠTAJA - Pritvorska jedinica sastoji se od kontejnerskih objekata privremenog karaktera u kojima je smješteno 20 pritvorenika, koliki je i kapacitet Jedinice, tako da nema prekobrojnosti. Svaki pritvorenik smješten je u posebnu ćeliju s klimom, grijanjem, prozorom, krevetom, kupaonicom, TV-om, stolom i stolcem. Sam objekt Pritvorske jedinice, kao i ćelije, nije prilagođen osobama s invaliditetom, što je naročito bitno uzme li se u obzir činjenica da je u Pritvorskoj jedinici trenutačno smještena jedna osoba s invaliditetom. Higijenski uvjeti u ćelijama su zadovoljavajući, a svakoga tjedna kontrolira se čistoća, o čemu liječnik vodi knjigu evidencija. S obzirom na to da objekt Pritvorske jedinice nema blagovaonicu ili drugu prostoriju namijenjenu objedovanju, pritvorenici su prisiljeni objedovati u svojim ćelijama, što može utjecati na pogoršanje higijenskih uvjeta u ćelijama, iako svaki pritvorenik u ćeliji ima na raspolaganju stol i stolac.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA - Pritvorska jedinica posjeduje vlastitu ambulantu u kojoj su zaposleni jedan liječnik i dvije medicinske sestre. Prema izjavi liječnika, od 20 pritvorenika - devet ih je teško bolesno i osmorici je potreban stalni liječnički nadzor. Ambulanta je solidno opremljena, ali su, prema izjavi liječnika, potrebna dodatna ulaganja, naročito u uređaje za reanimaciju. Ima dovoljno lijekova i pacijenti svakodnevno dolaze po svoju dnevnu dozu. Svaki pritvorenik po dolasku je pregledan i svaki od njih ima svoj liječnički karton i liječnički dosje.

ISHRANA - Hrana za pritvorenike ne priprema se u Pritvorskoj jedinici nego u KPZ-u Kula, što znači da se prevozi. Iz tih razloga nije bilo moguće kontrolirati količinu i raznolikost hrane, jer se kontrolna knjiga vodi u KPZ-u Kula, a u vrijeme posjeta nije bilo pritužbi pritvorenika na kvalitetu hrane. Svaki pritvorenik ima pravo posredstvom Pritvorske jedinice jednom tjedno kupiti namirnice i druge proizvode, koje čuvaju u zajedničkim hladnjacima.

HIGIJENSKI UVJETI – Pritvorenici održavaju osobnu higijenu u zasebnim kupaonicama u sklopu ćelija. Također imaju mogućnost svakodnevno prati posteljinu i rublje, za što su im na raspolaganju perilice rublja i sušilice.

SLOBODNE AKTIVNOSTI - Pritvorenici većinu vremena provode izvan svojih ćelija. Svakoga dana, u vremenu od 08.00 do 18.00-19.00 sati, mogu boraviti na otvorenom prostoru, a u zajedničkim prostorijama sve do 22.00 sata. Svim pritvorenicima na raspolaganju je otvoreni prostor podijeljen na četiri dijela, od kojih je jedan natkriven a na drugom se nalazi teren za mali nogomet i košarku, te zajedničke prostorije u unutrašnjosti objekta u kojima se nalaze sprave za *fitness*, stol za stolni tenis, knjižnica i dnevni boravak s TV-om, DVD-om i društvenim igrama. Pored toga, svakodnevno im se dostavljaju dnevne novine. Svakom pritvoreniku omogućeno je da zadovoljava svoje vjerske potrebe, a za blag dane i druge prigode u te se svrhe koriste i prostorije za *fitness*.

KUMUNIKACIJA I POSJETI - Svi pritvorenici imaju mogućnost, uz suglasnost suda, komunicirati s osobama izvan ustanove, i to pismenim putem ili korištenjem telefonske govornice smještene u hodniku objekta, kao i pravo na svakodnevne posjete i primanje paketa, a jednom mjesečno imaju pravo i na slobodan posjet u posebnim prostorijama. Pritvorenici imaju i pravo upućivati predstavke i žalbe, koje uprava Pritvorske jedinice zapakirane dostavlja nadležnome sudu.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga i druge evidencije uredno se vode, a za sve pritvorenike postoje uredna sudska rješenja o određivanju i produljenju pritvora koja se, zajedno s ostalim važnijim dokumentima, čuvaju u dosjeima pritvorenika.

Na temelju utvrđenog stanja, Neovisno povjerenstvo predložilo je sljedeće **mjere i preporuke** kojima bi se poboljšali uvjeti boravka pritvorenih osoba u Pritvorskoj jedinici, i to:

1. Poduzeti hitne mjere kako bi se pritvoreniku s invaliditetom osigurali osnovni uvjeti za život. U vezi s tim Ministarstvo pravde BiH treba hitno premjestiti pritvorenika u drugi zavod s odgovarajućim smještajem za osobe s invaliditetom (KPZ Tunjice u Banjoj Luci). Ako Ministarstvo pravde BiH nije u mogućnosti osigurati pritvoreniku s invaliditetom novi odgovarajući smještaj, potrebno je objekt Pritvorske jedinice prilagoditi potrebama osoba s invaliditetom, što zahtijeva preuređivanje cijelog objekta i svih ćelija.
2. Ulagati dodatna sredstva u ambulantu i nabavu uređaja i opreme koja će pomoći poboljšanju zdravstvene zaštite pritvorenika. Prioritetnim se ističe nabava medicinske opreme potrebne za nesmetano liječenje i normalan život pritvorenika s težim zdravstvenim problemima. Osim toga, za pritvorenika s invaliditetom potrebno je nabaviti i antidekubitalni dušek, jastuk za sjedenje, impregniranu plahtu, urinarne katetere i vrećice te kolica.
3. Osigurati lijekove s psihoaktivnim tvarima u ambulanti od krađe i zlouporabe, i to tako da ih se čuva u čeličnoj kasi koja se zaključava preko noći. Potrebno je opskrbiti Pritvorsku jedinicu testovima za detekciju psihoaktivnih tvari u tjelesnim tekućinama, a testiranje provoditi prema verificiranim protokolima. Osim toga, potrebno je uspostaviti procedure za prijam ovisnika, iako se oni trenutačno ne nalaze u pritvoru, te osigurati dostupnost povjerljivog savjetovanja s psihologom.

4. Postaviti posebno izdvojenu kutiju za pritužbe na rad osoblja Pritvorske jedinice, koja treba biti lako dostupna pritvorenicima za ubacivanje anonimnih prijava.
5. Liječnik Pritvorske jedinice ili druga stručna osoba treba voditi kontrolnu knjigu hrane. Naime, hrana za pritvorenike Pritvorske jedinice priprema se u KPZ-u Kula, odakle se prevozi u Pritvorsku jedinicu. Na taj način liječnik ili stručna osoba Pritvorske jedinice ne može kontrolirati kvalitetu, količinu hrane i higijenske uvjete za pripremu hrane. Budući da u Pritvorskoj jedinici nema uvjeta za pripremu hrane, liječnik ili stručna osoba Pritvorske jedinice treba redovito kontrolirati hranu koja se priprema u KPZ-u Kula, a sam prijevoz hrane treba se odvijati pod njegovim nadzorom, o čemu će voditi svoju kontrolnu knjigu.
6. Zapečatiti sobu u kojoj se nalazi server za kamere, odnosno u kojoj su pohranjene snimke videonadzora, tj. osigurati je tako da se otkloni moguća zlouporaba videozapisa.
7. Osigurati zajedničke prostorije za objedovanje, što će pridonijeti poboljšanju higijenskih uvjeta u ćelijama.
8. Provesti zdravstvenu zaštitu pritvorenika sukladno odredbama ZIKS-a koje se odnose na zdravstvenu zaštitu pritvorenika. S obzirom na to da je objekt Pritvorske jedinice privremenog karaktera, Vijeće ministara BiH i Ministarstvo pravde BiH trebaju ubrzati aktivnosti na izgradnji objekta državnog zatvora.

Nakon detaljnog obilaska, pregleda i obavljenih razgovora **opći zaključak** Neovisnog povjerenstva je da Pritvorska jedinica, iako je riječ o kontejnerskom objektu privremenog karaktera, ima dobre uvjete za boravak većine pritvorenika (izuzev pritvorenika s invaliditetom), te da se prema svim pritvorenicima postupa čovječno, bez ikakve diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

2. Posjet Kazneno-popravnog zavodu Istočno Sarajevo “Kula”

Detaljni i najavljeni posjet Kazneno-popravnog zavodu Istočno Sarajevo “Kula” obavljen je 8. 9. 2011. godine. Tijekom posjeta obavljen je razgovor s pomoćnikom direktora za službu tretmana Momčilom Draškovićem, načelnikom Službe osiguranja Jovom Mandićem i medicinskom sestrom Vesnom Gavrilović, ostvaren je uvid u dokumentaciju i obavljen razgovor s petoricom zatvorenika (od ukupno šest) kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH. Direktor zavoda Vukašin Crnjak nije bio nazočan za vrijeme najavljenog i detaljnog posjeta Neovisnog povjerenstva.

Članovima Neovisnog povjerenstva uprava KPZ-a Kula nije dopustila razgovor s pritvorenicima niti pregled prostorija u kojima su smješteni pritvorenici. Prema izjavi načelnika Službe osiguranja Jove Mandića, kontakt s pritvorenicima nije odobren od presjednice Suda BiH, gđe Medžide Kreso, čime nije mogao biti ostvaren detaljan uvid u pritvorske prostorije. Stoga je posjet usmjeren samo na osuđenike, dok se uvjeti boravka i poštivanje ljudskih prava pritvorenika nisu mogli u cijelosti utvrditi.

UVJETI SMJEŠTAJA – KPZ Kula složeni je zavod koji se sastoji od: Odjela za osuđeničke, Odjela za osuđenice, Maloljetničkog zatvora, Odgojno-popravnog doma za žene i Pritvorskog odjela, a u njemu je u vrijeme posjeta bilo smješteno šest osuđenika kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH i 15 pritvorenika. Osuđenički su smješteni u zajedničkim sobama kapaciteta 6-7 osoba, dok su pritvorenici, prema izjavi zavodskog osoblja, također smješteni u zajedničkim sobama kapaciteta 4-5 osoba. Sve sobe su dovoljno velike za smještaj ovolikog broja osoba i imaju velike prozore, tako da imaju i dovoljno dnevnog svjetla. Svaki osuđenik i pritvorenik ima svoj krevet i ormar za osobne stvari, a većina soba ima i jedan zajednički hladnjak. Svaki osuđenik i pritvorenik u svakom trenutku ima dostupnu vodu za piće.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA – KPZ Kula posjeduje svoju ambulantu, u kojoj trenutačno nema stalno angažiranog liječnika, nego samo rade stomatolog i dva medicinska tehničara. Zavod posjeduje i stomatološku ordinaciju i stacionar u izgradnji, a dva puta tjedno dolazi i neuropsihijatar. U ambulanti se vode liječnički kartoni za svakog pritvorenika i zatvorenika te ambulantni protokol.

ISHRANA – Hrana za osuđenike i pritvorenike priprema se u kuhinji u sklopu zavoda. Kontrolna knjiga hrane uredno se vodi i potpisuje je zdravstveni djelatnik, a od svakog obroka ostavlja se uzorak koji se pohranjuje u hladnjaku.

HIGIJENSKI UVJETI – Zatvorenici održavaju osobnu higijenu u zajedničkim kupaonicama koji imaju više umivaonika i tuš-kabina s toplom vodom. Higijenski uvjeti u sobama su zadovoljavajući, a zatvorenici mogu prati posteljinu i rublje u vešeraju. Kontrolu čistoće u sobama navodno obavlja zdravstveni djelatnik, ali se o tome ne vode evidencije.

SLOBODNE AKTIVNOSTI – Osuđenici i pritvorenici većinu vremena provode izvan svojih soba. Tako radno angažirani osuđenici imaju pravo na šetnju svaki dan u vremenu od 15 do 19 sati, dok oni koji nisu radno angažirani imaju pravo na šetnju i u prijepodnevnim satima. Osim toga, svi osuđenici imaju pravo i na sportske aktivnosti, i to tri puta tjedno u trajanju od sat i pol. Vrata hodnika u kojem se nalaze sobe zaključavaju se u 20.30 sati, dok osuđenici odlaze na počinak u 22 sata i spavaju do 6 sati ujutro. Osuđenima i pritvorenima za slobode aktivnosti na raspolaganju su: krug - gdje mogu šetati, sportski tereni, knjižnica te prostorije dnevnog boravka u kojima se mogu baviti društvenim igrama i stolnim tenisom. Obavljenim pregledom kruga za šetnju pritvorenika uočeno je da se nepsoredno uz njega gradi objekt tržnog centra "Tempo", koji će biti znatno viši od zida ograde koji okružuje spomenuti krug. Na taj će način posjetitelji budućeg tržnog centra moći gledati pritvorenike za vrijeme šetnje, što predstavlja ne samo sigurnosni problem, nego može ugroziti i temeljna ljudska prava pritvorenika, jer mogu biti izloženi poruzi i vrijeđenju drugih osoba. Osuđenima je omogućeno da rade u sklopu radne skupine za renoviranje, radne jedinice "Usluge i transport", radne jedinice "Ekonomija", radne jedinice Restoran "Kula", radne jedinice "Društvena ishrana", knjižnice i dva skladišta. Pritvorenici i osuđenici imaju mogućnost zadovoljavati vjerske potrebe, za što su im na raspolaganju tri različito opremljene prostorije za potrebe pravoslavnih, katoličkih i islamskih vjernika, dok povremeno dolazi i vjeroučitelj.

KUMUNIKACIJA I POSJETI - Svaki osuđenik ima mogućnost komunicirati s osobama izvan ustanove, i to pismenim putem ili korištenjem telefonske govornice smještene u hodniku objekta. I pritvorenici mogu koristiti telefonsku govornicu, ali se njihov razgovor u pravilu nadzire, izuzev ako sud nije naveo da nadzor nije potreban. Osuđenici i pritvorenici, uz suglasnost suda, imaju pravo primiti posjete i pošiljke. Posjete primaju u dvije prostorije bez videonadzora, a na raspolaganju im je i jedna prostorija za bračne posjete u trajanju 2-5 sati.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga i druge evidencije uredno se vode, a za sve osuđenike postoje uredni uputni akti suda koji se, zajedno s ostalim važnijim dokumentima (osobni list, izjava o upoznavanju sa zakonima i pravilnicima, zdravstveni list), čuvaju u dosjeima osuđenika.

Na temelju utvrđenog stanja a u svrhu poboljšanja uvjeta boravka zatvorenih osoba u KPZ-u Istočno Sarajevo, Neovisno povjerenstvo dalo sljedeće **preporuke**:

1. Potrebno je što prije poduzeti aktivnosti na popuni radnog mjesta liječnika u zavodskoj ambulanti te ubrzati aktivnosti na izgradnji stacionara, kako bi zatvorene i pritvorene osobe imale odgovarajuću zdravstvenu zaštitu.
2. Iako je higijena u sobama u kojima su smješteni zatvorenici i osuđenici zadovoljavajuća, ipak je potrebno poduzeti odgovarajuće mjere kako bi se kontrola higijene provodila i evidentirala sukladno članku 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera – pročišćeni tekst (“Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
3. Potrebno je poboljšati uvjete boravka u samicama, te poduzeti odgovarajuće mjere da se u njima osigura dovoljna količina dnevnog svjetla i svježeg zraka sukladno člancima 39. i 40. stavak 1. Pravilnika o odjeći i obući, ishrani, disciplinskom postupku, uvjetima i načinu izdržavanja disciplinske kazne upućivanja u samicu i mjere usamljenja pritvorenika i zatvorenika u zavodu za izvršenje kaznenih sankcija, pritvora i drugih mjera BiH (“Službeni glasnik BiH”, broj 20/05).
4. Potrebno je, sukladno mogućnostima, izgraditi natkriveni dio za šetnju zatvorenika i pritvorenika kako bi im se omogućio boravak na otvorenome za vrijeme kišnih dana, u cilju dosljednog poštivanja prava na šetnju iz članka 53. stavak 1. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera – pročišćeni tekst (“Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
5. Potrebno je, u cilju poboljšanja higijenskih uvjeta i ukupnih uvjeta boravka u Zavodu, sanirati i renovirati pojedne dijelove krovne konstrukcije na određenim objektima koji to zahtijevaju i renovirati mokre čvorove.
6. Potrebno je poduzeti nužne mjere koje bi imale za cilj da se izgradnjom objekta tržnog centra “Tempo” ne naruše: sigurnost KPZ-a Kula, svrha mjere pritvora i ljudska prava pritvorenika.

Nakon detaljnog obilaska, pregleda i obavljenih razgovora **opći zaključak** Neovisnog povjerenstva je da Kazneno-popravni zavod Istočno Sarajevo "Kula", iako je jedan broj objekata u prilično trošnom stanju, ima zadovoljavajuće uvjete za boravak osoba osuđenih od Suda BiH, te se prema svima njima postupa čovječno uz poštivanje njihovih prava.

Uvjeti boravka za pritvorenike, način postupanja prema njima i poštivanje njihovih prava (pritvorska jedinica) nisu se mogli u cijelosti utvrditi, jer Neovisnom povjerenstvu uprava Zavoda nije omogućila pregled prostorija u kojima borave pritvorenici kao ni obavljanje razgovora s njima, iako Neovisno povjerenstvo smatra da za to nije postojao zakonski temelj niti bilo koji drugi opravdani razlog.

3. Posjet Kazneno-popravnom zavodu Foča obavljen je u dva dijela, kao najavljeni detaljni posjet i kao posjet po zaprimljenoj predstavi skupine zatvorenika

- Detaljni i najavljeni posjet Kazneno-popravnom zavodu Foča

Detaljni i najavljeni posjet Kazneno-popravnom zavodu Foča obavljen je 23. 9. 2011. godine. Nakon razgovora s direktorom Sinišom Golijaninom, pomoćnikom direktora za službu tretmana Željkom Bodirogom, pomoćnikom direktora za službu osiguranja Milom Mastilom, liječnicom Ljiljanom Ristanović, stomatologom Mladenom Petkovićem i glavnim kuharom Slavkom Marićem, Neovisno povjerenstvo ostvarilo je uvid u dokumentaciju i obavilo razgovor s 15 zatvorenika kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH, a koji su izrazili želju za razgovorom s Neovisnim povjerenstvom.

Obavljenim posjetom utvrđeno je sljedeće:

UVJETI SMJEŠTAJA – U KPZ-u Foča boravi ukupno 292 zatvornika u zatvorenom odjelu i 42 zatvorenika u poluotvorenom odjelu, dok je ukupni kapacitet Zavoda 340 zatvorenika. U KPZ-u Foča ukupno je 62 zatvorenika kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH, od kojih su svi punoljetni i muškog spola, pri čemu se jedan zatvorenik od 25. 5. 2007. nalazi u bjekstvu. Od ukupnoga broja zatvorenika kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH, izvanzavodske pogodnosti koriste ukupno tri osobe a za ostale, zbog visine kazne i težine počinjenog kaznenog djela, još uvijek nisu ispunjeni zakonski uvjeti za njihovo odobravanje. Zatvorenici su smješteni u 11 odgojnih kolektiva, od kojih su 10 u zatvorenom odjelu i jedan u poluotvorenom. Odgojni kolektivi imaju od dvije do četiri spavaonice u kojima je smješteno 20-45 zatvorenika. Svaki zatvorenik ima svoj krevet i ormar za osobne stvari. Sve sobe imaju velike prozore tako da imaju dovoljno dnevnog svjetla i ventilaciju. U sklopu jednog odgojnog kolektiva je zajednička kupaonica i WC, čajna kuhinja te prostorija za dnevni boravak s TV-prijamnikom. Svaki zatvorenik u svakom trenutku ima dostupnu vodu za piće. Osim odgojnih kolektiva, KPZ Foča raspolaže i Odjelom pod posebnim nadzorom, u kojem je 10 ćelija. U njima zatvorenici izdržavaju zatvorsku kaznu izdvojeni od ostalih. Svaka ćelija opremljena je jednim krevetom, stolom i stolcem, umivaonikom sa slavinom i WC-om. Pored toga, ovaj odjel raspolaže i manjom prostorijom za dnevni boravak te zajedničkim mokrim čvorom s jednom tuš-kabinom i dvije WC kabine.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA – Zdravstvena zaštita u KPZ-u Foča osigurava se u ambulanti, stacionaru, laboratoriju i stomatološkoj ordinaciji u sklopu Zavoda, a u kojima su trenutačno stalno angažirani stomatolog i četiri medicinska tehničara. U Zavodu trenutačno nije stalno zaposlen liječnik, iako se redovito raspisuju natječaji za popunu radnog mjesta liječnika, te je iz tog razloga liječnik angažiran po ugovoru o djelu i svakodnevno dolazi u Zavod. Osim toga, u ambulantu povremeno dolazi i neuropsihijatar, i to najmanje dva puta mjesečno, te specijalisti Kliničkog centra Foča koji u Zavodu obavljaju raznovrsne specijalističke preglede. Zavod također posjeduje stacionar, u kojemu je u vrijeme posjeta bilo smješteno 16 zatvorenika, te laboratorij, u kojem se mogu vaditi nalazi krvi i urina. Svakog zatvorenika nakon prijma pregledâ liječnik i njegov zdravstveni list nalazi se u kumulativnom dosjeu. Za svakog zatvorenika u ambulanti vode se posebni liječnički kartoni i: ambulantni protokol u koji se uvodi svaki obavljeni pregled, zdravstveni protokoli, evidencije specijalističkih pregleda i protokoli za ampulirane lijekove.

ISHRANA – Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji u sklopu Zavoda. Kontrolna knjiga hrane uredno se vodi i potpisuje je zdravstveni djelatnik, a od svakog obroka ostavlja se uzorak koji se pohranjuje u hladnjaku. K tomu se uredno vodi i knjiga ishrane, koju potpisuje dežurni službenik Zavoda. Zatvorenici objeduju u prostoriji za ručavanje kapaciteta 72 mjesta, a za svaki objed imaju na raspolaganju 30 minuta.

HIGIJENSKI UVJETI – Zatvorenici održavaju osobnu higijenu u zajedničkim kupaonicama s više umivaonika i tuš-kabina s toplom vodom. Higijenski uvjeti u sobama su zadovoljavajući, a Zavod organizira pranje posteljine i odjeće u vešeraju, u kojemu su zaposleni zatvorenici. Kontrola čistoće u sobama, prema izjavi zdravstvenog djelatnika, redovito se provodi, ali se o tome ne vode evidencije.

SLOBODNE AKTIVNOSTI – Prema izjavi pomoćnika direktora, svi zatvorenici imaju pravo na šetnju u jutarnjim i poslijepodnevnim satima, i to u vremenu 10.30-12.00 sati i 15.30-18.00 sati, odnosno do 17 sati zimi. Iznimka su zatvorenici u Odjelu pod posebnim nadzorom, odnosno na individualnom izdržavanju kazne, koji šetaju u samo jednom terminu u trajanju od dva sata. O obavljenim šetnjama vodi se uredna evidencija. Prema izjavi pomoćnika direktora, prijavak i prebrojavanje zatvorenika obavlja se u 20 sati, dok je u 22 sata povečerje, izuzev ako direktor ne odobri produljenje. Zatvorenici u slobodno vrijeme imaju na raspolaganju: veći krug za šetnju, sportske terene, knjižnicu s oko 4.500 naslova, razne sekcije poput novinarske, računalne, likovne, rezbarske, *body building*. Pored toga, imaju na raspolaganju i dvoranu za održavanje raznih manifestacija. KPZ Foča ne posjeduje natkriveni krug za šetnju koji bi se koristio u slučaju padalina. Zatvorenici imaju mogućnost zadovoljavati vjerske potrebe, za što su im na raspolaganju tri različito opremljene prostorije za potrebe pravoslavnih, katoličkih i islamskih vjernika, a povremeno dolaze i vjerski službenici. Prostorija za ručavanje ima kapacitet od 72 mjesta i svaki objed traje 30 minuta. Zatvorenici mogu raditi u krugu Zavoda (radne jedinice: pogon za namještaj, održavanje čistoće, kuhinja, blagovaonica, vešeraj, pekarnica, metalani pogon (bravarska radionica), kotlovnica, autoradionica, magacini, knjižnica) te izvan kruga Zavoda (ugostiteljski objekti “Drina” i “Brijuni”, te ekonomija). Zavod ima i interni Pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta za osuđene osobe KPZ-a Foča, prema kojemu je ukupno 153 sistematizirana radna

mjesta. Prema izjavi pomoćnika direktora, svi radno angažirani zatvorenici imaju sva prava po osnovi rada. Plaća ovisi o radnom mjestu na koje je zatvorenik raspoređen i kreće se od 25-30 KM pa sve do 150 KM i više. Zatvorenici za svoj rad ne dobivaju gotovinu, nego im se novac uplaćuje na račun, s kojega ga mogu slati obitelji ili kupovati u kantini.

KUMUNIKACIJA I POSJETI - Prema izjavi pomoćnika direktora, svi zatvorenici imaju pravo u povjerenju razgovarati s inspektorom, ombudsmanom, nadležnim sudom, odvjetnikom kao i s drugim tijelima ili organima (mehanizmima) koji prate stanje u ovome području, za što su osigurane i posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo pisati pisma osobama izvan ustanove po vlastitu izboru i primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa. Zavod raspolaže i izdvojenim kutijama za pritužbe u koje zatvorenici mogu ubacivati anonimne prijave. Ključevi tih kutija su kod direktora, koji ih i otvara i preuzima predstavke. Svaki zatvorenik može osobno razgovarati s direktorom na temelju vlastitog zahtjeva (osobni prijavak). Zatvorenici imaju na raspolaganju i tri telefonske govornice, koje mogu koristiti 10 minuta. Pritom ovlašteni zavodski službenik kontrolira samo brojeve koje je zatvorenik pozvao, dok se razgovor obavlja nesmetano. Prema izjavi pomoćnika direktora, svi zatvorenici imaju pravo primati redovite i izvanredne posjete, za što su im na raspolaganju dvije prostorije bez videonadzora i dvije prosotrije za intimne posjete. Pored toga, zatvorenici imaju pravo slobodno pisati pisma osobama izvan Zavoda koja se, prema izjavi pomoćnika direktora, ne čitaju, osim ako su upućena nekoj instituciji.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga uredno se vodi, a za sve zatvorenike postoje uredni uputni akti suda koji se, zajedno s ostalim važnijim dokumentima (osobni list, izjava o upoznavanju sa zakonima i pravilnicima, zdravstveni list), čuvaju u dosjeima zatvorenika.

Na temelju utvrđenog stanja kao i dopisa KPZ-a Foča broj: 01-1029/11 od 8. 11. 2011., a u svrhu poboljšanja uvjeta boravka zatvorenika u KPZ-u Foča, Neovisno povjerenstvo dalo je sljedeće **preporuke**:

1. Potrebno je što prije stalno angažirati liječnika u zavodskoj ambulanti, kako bi zatvorenici imali bolju zdravstvenu zaštitu. Također je potrebno, u skladu s mogućnostima, što ranije obavljati potrebne specijalističke preglede zatvorenika u slučajevima kada to naloži zavodski liječnik.
2. Nužno je nabaviti novu opremu za stomatološku ordinaciju, a naročito stomatološki stolac, jer je trenutačno u uporabi stolac starije proizvodnje i tehnički zastario.
3. Iako je higijena u sobama u kojima su smješteni zatvorenici osuđeni od Suda BiH zadovoljavajuća, potrebno je provoditi redovitu higijensku kontrolu soba i o tome voditi kontrolnu knjigu higijenskih pregleda, kako je to propisano člankom 32. Parvilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjere pritvora ili drugih mjera – pročišćeni tekst ("Službeni glasnik BiH", broj 55/09).
4. Potrebno je, u skladu s mogućnostima, poboljšati uvjete boravka zatvorenika u pojedinim sobama. Tako je potrebno zamijeniti stolariju na prozorima, jer se stječe dojam da ona ne pruža dovoljnu zaštitu od vanjskih klimatskih utjecaja. Također je

potrebno pronaći odgovarajući prostor u kojemu će zatvorenici odlagati svoju odjeću, jer ona sada visi na zidovima, što stvara osjećaj prenapučenosti i neurednosti.

5. Jedan dio kruga za šetnju potrebno je natkriti, kako bi se zatvorenicima omogućila šetnja na otvorenom i u slučaju padalina.
6. Članovi Neovisnog povjerenstva smatraju opravdanima pritužbe pojedinih zatvorenika da su udaljeni od mjesta svoga prebivališta, čime su izravno ugrožena njihova prava na posjet. Na taj su način ovi zatvorenici diskriminirani u odnosu na druge koje članovi obitelji mogu mnogo češće posjećivati i uz znatno manje financijskih sredstava. U vezi s tim, predlažemo da Sud BiH u budućim slučajevima prilikom upućivanja osuđenika na izdržavanje kazne zatvora, a prije nego što se izgradi objekt Zatvora BiH, uzme u obzir i mjesto prebivališta osuđenika. Preporučujemo direktoru KPZ-a Foča da predloži premještanje ovih zatvorenika, jer bi se na taj način ovim osobama omogućilo da, i pored toga što su većinom osuđene na dugogodišnje zatvorske kazne, ostanu u što boljem kontaktu sa svojom obitelji, što će doprinijeti i djelotvornijoj realizaciji tretmana.

Nakon detaljnog obilaska, pregleda i obavljenih razgovora **opći zaključak** Neovisnog povjerenstva je da Kazneno-popravni zavod Foča, s obzirom na to da djeluje u objektu koji je star više od stotinu godina, ima dobre uvjete za boravak zatvorenika te se prema svima postupa čovječno i uz poštovanje njihovih prava.

- Rad Neovisnog povjerenstva povodom predstavke skupine zatvorenika KPZ-a Foča

Povodom Predstavke zatvorenika Željko Mejakić i drugi, broj 05/6-50-17-873/11 od 18. 8. 2011. godine, iz KPZ-a Foča, Neovisno povjerenstvo obavilo je razgovor sa zatvorenicima - predstavnicima potpisnika navedene predstavke.

U razgovoru s Neovisnim povjerenstvom potpisnici su ponovili sve svoje navode iz predstavke, te članovima Neovisnog povjerenstva dali na uvid dvije presude Suda BiH, i to protiv Zijada Kurtovića od 25. 3. 2009. i protiv Zdravka Mihajlovića od 16. 6. 2011. godine, u kojima je Sud presudio na temelju Kaznenog zakona SFRJ a ne Kaznenog zakona BiH kao što je to bilo u njihovom slučaju. Potpisnici predstavke također su ponovili i problem neujednačenosti zakonskih propisa u BiH, jer su entitetski zakoni o izvršenju kaznenih sankcija povoljniji od državnog ZIKS-a, naročito po pitanju uvjeta za uvjetni otpust i dobivanja pogodnosti, uz problem njihovog upućivanja na izdržavanje zatvorske kazne u zavode koji su udaljeni od mjesta prebivališta njihovih obitelji.

Nakon obavljenog razgovora s potpisnicima predstavke za vrijeme posjeta KPZ-u Foča, članovi Neovisnog povjerenstva dali su sljedeće **preporuke**:

1. Neovisno povjerenstvo nije nadležno za preispitivanje i komentiranje sudskih odluka nego samo za praćenje uvjeta boravka, postupanje i poštovanje ljudskih prava zatvorenika. Suprotno postupanje vodilo bi u neovlašteno miješanje u neovisnost i samostalnost sudbene vlasti. Iz tih se razloga potpisnici predstavke upućuju na zaštitu svojih prava pred drugim tijelima (Sud BiH, Ustavni sud, Povjerenstvo za monitoring

kazneno-popravnih zavoda, policijskih postaja i psihijatrijskih ustanova - koje je imenovalo Vijeće ministra BiH, Europski sud za ljudska prava i druge domaće i međunarodne institucije).

2. Neovisno povjerenstvo konstatira da neujednačenost državnih i entitetskih propisa o izvršenju kaznenih sankcija dovodi pojedine zatvorenike u neravnopravan položaj, naročito kada je riječ o uvjetima za korištenje pogodnosti i uvjetnog otpusta, te Ministarstvo pravde BiH, zajedno s drugim koordinacijskim tijelima u BiH, treba raditi na usuglašavanju svih propisa o izvršenju kaznenih sankcija u Bosni i Hercegovini, čime bi se svi zatvorenici doveli u jednak položaj.
3. Članovi Neovisnog povjerenstva smatraju opravdanim pritužbe pojedinih zatvorenika da su udaljeni od mjesta svoga prebivališta, čime su izravno ugrožena njihova prava na posjet. Na taj su način ovi zatvorenici diskriminirani u odnosu na druge zatvorenike koje članovi obitelji, zbog blizine, mogu znatno češće posjećivati i uz znatno manje financijskih sredstava. U vezi s tim, preporučujemo da Sud BiH u budućim slučajevima prilikom upućivanja osuđenika na izdržavanje zatvorske kazne, a prije nego što se izgradi objekt Zatvora BiH, uzme u obzir i mjesto prebivališta osuđenika, što je sukladno članku 17. točka 1. i točka 3. Europskih zatvorskih pravila iz 2006. godine. Neovisno povjerenstvo i ranije je u svojim izvješćima isticalo potrebu ubrzanja aktivnosti na završetku izgradnje Zatvora BiH.
4. Preporučeno je direktoru KPZ-a Foča i ministru pravde BiH da razmotre primjenu članka 149. ZIKS-a, u kojem se govori o mogućnosti premještanja zatvorenika što bliže mjestu prebivališta njihovih obitelji, kako bi se na taj način omogućilo ovim osobama da, i pored toga što su većinom osuđene na dugogodišnje zatvorske kazne, ostanu u što boljem kontaktu sa svojim obiteljima, što će doprinijeti i djelotvornijoj realizaciji tretmana radi osiguranja primjene članka 17. točka 1. Europskih zatvorskih pravila iz 2006. godine.

Što se tiče primjedaba na rad Povjerenstva za uvjetni otpust, Neovisno povjerenstvo konstatira da nije nadležno preispitivati rad i odluke Povjerenstva za uvjetni otpust kao ni razloge kojima se navedeno povjerenstvo vodilo pri donošenju pojedinih odluka.

Na preporuku iz točke 1. Predrag Crnogorac, drugi zamjenik predsjednika Neovisnog povjerenstva, i Milana Škipina, članica Neovisnog povjerenstva, dali su izdvojeno mišljenje koje je dano u pravitku Zapisnika o posjetu KPZ-u Foča.

4. Posjet Kazneno-popravnom zavodu Sarajevo

Detaljni i najavljeni posjet Kazneno-popravnom zavodu Sarajevo obavljen je 28. 10. 2011. godine. Za vrijeme posjeta obavljen je razgovor s direktorom Alijom Berbekićem, zamjenikom direktora Mladenom Krpanom, voditeljem Odsjeka za osiguranje pritvorenih osoba Nijazom Omeragićem, pomoćnikom direktora za tretman i preodgoj Feridom Nikšićem, medicinskim tehničarom Zlatkom Zekovićem i glavnim kuharom Kenanom

Kučinarom, te je ostvaren uvid u dokumentaciju. S obzirom na udaljenost Odjela u Ustokolini i Odjela na Igmanu, koji su sastavni dio KPZ-a Sarajevo, obavljen je obilazak samo glavne zgrade u kojoj je Pritvorski odjel i u kojoj je smješten manji broj zatvorenika. Neovisnom povjerenstvu zavodsko je osoblje dalo na uvid određenu dokumentaciju (slike i drugo) Odjela u Ustokolini i Odjela na Igmanu koji su sastavni dio KPZ-a Sarajevo.

Obavljenim posjetom utvrđeno je sljedeće:

UVJETI SMJEŠTAJA – U KPZ-u Sarajevu trenutku posjeta, prema izjavi članova Uprave Zavoda, ukupno se nalazilo 117 osuđenika i 108 pritvorenika smještenih u tri odjela. U Odjelu u Ustokolini smješteno je 39 osuđenika, pri čemu je njegov kapacitet 90 osoba, a u objektu na Igmanu smješteno je 54 osuđenika, dok je njegov kapacitet 70 osoba. Najviše zatvorenika smješteno je u glavnoj zgradi u Sarajevu, u kojoj je Pritvorski odjel sa 108 pritvorenika i 24 osuđenika, uglavnom zaposlenih na pomoćnim poslovima u tome odjelu. Ukupni kapacitet Pritvorskog odjela je 110 osoba. U KPZ-u Sarajevo ukupno je pet osuđenika kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH, od kojih su dvojica smještena u Odjelu u Ustokolini, dvojica u Odjelu na Igmanu a jedan u glavnoj zgradi. Niti jedan od osuđenika kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH ne koristi izvanzavodske pogodnosti, jer za većinu još uvijek nisu ispunjeni formalni uvjeti, a jedan nije zadovoljio sigurnosne provjere. U Pritvorskom odjelu KPZ-a Sarajevo smješten je i jedan pritvorenik kojemu je pritvor izrekao Sud BiH. Pritvorenici su smješteni u ukupno 37 soba na tri kata u kojima su, ovisno o veličini, smješteni od dva pa do osam pritvorenika. Svaki pritvorenik ima svoj krevet i ormarić za osobne stvari, a u sobama je i zajednički stol na kojemu pritvorenici objeduju, te više stolaca i TV-prijamnik s više TV-programa. Svaka soba ima svoj WC i kupaonicu, ali bez tople vode. Sobe se zaključavaju, no u sobama je i prekidač za alarm koji je dostupan svakom pritvoreniku. Sve sobe imaju dovoljno prostora i dnevnog svjetla za sve pritvorenike, ali je većinu soba potrebno renovirati. Osuđenici u glavnoj zgradi smješteni su u tri sobe, od koje su dvije u prizemlju i u jednoj od njih je 12, a u drugoj četiri osuđenika. Treća soba nalazi se na trećem katu i u njoj je smješteno osam osuđenika. Svaki osuđenik ima svoj krevet, ali su dvije sobe u prizemlju previše male za toliki broj osoba, tako da u njima nema dovoljno ventilacije. Osuđenici imaju na raspolaganju i dnevni boravak, koji je dovoljno velik za sve njih i u kojemu je veliki stol i više stolaca, TV-prijamnik s više TV-programa, stol za stolni tenis, manja teretana i društvene igre. Osim toga, osuđenici imaju i zajednički WC i kupaonicu s više odvojenih novoizgrađenih tuš-kabina, koje je su u odličnom stanju.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA – Zdravstvena zaštita u KPZ-u Sarajevo osigurava se u ambulanti, u kojoj trenutačno nije stalno radno angažiran liječnik nego samo četiri medicinska tehničara. Zavod je po osnovi ugovora o djelu angažirao liječnika opće medicine, specijalista neuropshijatra i stomatologa koji u Zavod dolaze dva puta tjedno, a po potrebi i češće. Zavod također ima i ugovor s Kliničkim univerzitetkim centrom Sarajevo (Koševo) o izvanzavodskom liječenju zatvorenika. Zdravstvena zaštita u Zavodu provodi se u zavodskoj ambulanti koja radi svaki dan do 20 sati, a nakon toga medicinski tehničari dolaze po pozivu. U ambulanti se provode dnevne terapije, dok su lijekovi za terapije dobro osigurani. Zavod nema stacionar, ali je u planu izgradnja jedne bolesničke sobe. Svaki zatvorenik ima svoj liječnički karton.

ISHRANA – Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kontrolna knjiga hrane uredno se vodi, ali je potpisuje samo dežurni u Zavodu, no ne i zdravstveni djelatnik. Od svakog obroka ostavlja se uzorak, koji se pohranjuje u hladnjaku i čuva 24 sata. Osim toga, ustrojena je i evidencija tjednih jelovnika koju potpisuju: kuhar, zdravstveni djelatnik, predstavnik zatvorenika i direktor. Pritvorenici objeduju u svojim sobama u koje im se hrana donosi, dok osuđenici sami dolaze po hranu i objeduju u prostoriji za dnevni boravak.

HIGIJENSKI UVJETI – Pritvorenici održavaju osobnu higijenu u sobnim kupaonicama u kojima nema tople vode, te u zajedničkoj kupaonici u kojoj se imaju pravo kupati dva puta tjedno. Sama kupaonica ima tri tuš-kabine koje nisu fizički odvojene, odnosno nemaju vrata niti paravana. Osuđenici održavaju osobnu higijenu u zajedničkoj kupaonici s više odvojenih tuš-kabina i sanitarnim čvorom. Higijenski uvjeti u sobama su zadovoljavajući, ali je ipak većinu potrebno renovirati, naročito okrečiti, i renovirati sanitarne čvorove. Zavod organizira pranje posteljine i odjeće u vešeraju, u kojemu su zaposleni zatvorenici. Kontrolu čistoće u sobama navodno provodi zdravstveni djelatnik, no o tome se ne vode evidencija.

SLOBODNE AKTIVNOSTI – Prema izjavi direktora, svi pritvorenici imaju pravo na šetnju jedan sat dnevno prema unaprijed utvrđenom redoslijedu, o čemu se uredno vodi evidencija šetnji. Pritvorenici provode slobodno vrijeme u svojim sobama, a osuđenici u prostoriji za dnevni boravak. Zatvorenici mogu zadovoljavati svoje vjerske potrebe, za što su im na raspolaganju tri različito opremljene prostorije za potrebe pravoslavnih, katoličkih i islamskih vjernika, dok povremeno dolazi i vjerski službenik.

KUMUNIKACIJA I POSJETI - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo u povjerenju razgovarati s inspektorom, državnim ombudsmanom, nadležnim sudom kao i odvjetnikom, za što su im na raspolaganju posebne prostorije. Svi zatvorenici imaju pravo pisati pisma osobama izvan ustanove po svome izboru te primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa. Također, nadležni sud redovito obilazi pritvorenike, o čemu se vodi evidencija obilazaka. Zavod ima izdvojene kutije za pritužbe u koje zatvorenici mogu ubacivati anonimne prijave. Ključevi tih kutija su kod direktora, koji ih otvara i preuzima predstavke. Zatvorenici imaju na raspolaganju i telefonske govornice koje su smještene u posebnim prostorijama, tako da mogu nesmetano razgovarati i samo pod vizualnim nadzorom zavodskog službenika. Zatvorenicima je dopušteno svakodnevno koristiti telefon, ali s točno određenim brojevima. Pritom trajanje razgovora osuđenika vremenski nije ograničeno, dok pritvorenici imaju na raspolaganju pet minuta dnevno. Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo primati redovite posjete jedanput tjedno u trajanju od 20-tak minuta, a ponekad i dulje. Posjeti se primaju u zajedničkoj prostoriji, s tim što su pritvorenici fizički odvojeni od svojih posjetitelja i komuniciraju iza staklene pregrade. Ova prostorija pokrivena je i videonadzorom. Svi zatvorenici mogu svakodnevno primati pakete s hranom i drugim proizvodima. Osuđenici jedanput mjesečno imaju pravo na slobodne posjete u posebnim prostorijama, koje se trenutačno renoviraju.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga uredno se vodi, a za sve zatvorenike kojima je kaznenu sankciju ili mjeru izrekao Sud BiH postoje uredni uputni akti suda ili rješenja o

određivanju pritvora koji se, zajedno s ostalim važnijim dokumentima (osobni list, izjava o upoznavanju sa zakonima i pravilnicima, zdravstveni list), čuvaju u dosjeima zatvorenika.

Na temelju provedenog pregleda, a u svrhu poboljšanja uvjeta boravka zatvorenika u KPZ-u Sarajevo, Neovisno povjerenstvo dalo je sljedeće **preporuke**:

1. Glavna zgrada KPZ-a Sarajevo, u kojoj je Pritvorski odjel s manjim brojem zatvorenika, prilično je nefunkcionalna jer Zavod koristi samo dio zgrade, i to prizemlje i tri kata (treći, četvrti i peti kat), što ga čini neperspektivnim. Na taj način su pojedini dijelovi Zavoda, i to sobe u kojima su smješteni pritvorenici, fizički odvojeni od drugih dijelova (prostorije za posjete, krug za šetnju, kuhinja) i spojeni alternativnim i priručnim prilazima. Iz tih se razloga preporučuje Federalnom ministarstvu pravde da poduzme odgovarajuće mjere kako bi se i ostali dijelovi zgrade, i to prvi i drugi kat koje trenutno koristi sud, dali na korištenju KPZ-u Sarajevo, te kako bi se zaštitio objekt Zavoda od nadgradnje sporne garaže u susjedstvu. Time bi objekt KPZ-a Sarajevo činio jednu funkcionalnu i prirodnu cjelinu, čime bi se znatno poboljšali uvjeti boravka zatvorenika. Osim toga, prostorije suda na prvom i drugom katu okrenute su prema zavodskom krugu za šetnju, tako da sve osobe koje se nalaze ili zateknu u tim sobama mogu gledati pritvorenike za vrijeme šetnje, što predstavlja ne samo sigurnosni problem, nego može ugroziti i temeljna ljudska prava pritvorenika, jer mogu biti izloženi poruzi i vrijeđenju od drugih osoba.
2. Potrebno je što prije završiti započete radove na rekonstrukciji vodovodne i kanalizacijske mreže i kupaonice u Pritvorskom odjelu. Naime, ti su radovi djelomično završeni na petom katu, tako da su sobe u tome dijelu u znatno boljem stanju od soba u ostalim dijelovima Zavoda. Međutim, veliki problem u svim sobama su kupaonice koja nemaju toplu vodu, tako da osobnu higijenu održavaju u jednoj zajedničkoj kupaonici u kojoj se imaju pravo kupati dva puta tjedno. I tu zajedničku kupaonicu potrebno je renovirati, a naročito fizički odvojiti tri tuš-kabine kako bi se osigurala minimalna intima zatvorenika. Na taj način pritvorenicima nije osigurana dovoljna količina tople vode svakog dana za održavanje osobne higijene - članak 24. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH - niti im je omogućeno kupanje najmanje jednom dnevno - članak 25. stavak (3) Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 55/09).
3. Smještajni uvjeti u Pritvorskom odjelu KPZ-a Sarajevo prilično su loši, iako se, prema izjavi direktora, planiraju radovi na stvaranju boljih uvjeta (renoviranje). Sobe Pritvorskog odjela su zadovoljavajuće veličine za broj pritvorenika koji su u njima smješteni. Međutim, Zavod nema nikakve prateće sadržaje koji bi pritvorenicima omogućili obavljanje različitih svrsishodnih aktivnosti izvan svojih soba. Pritvorenici imaju na raspolaganju samo sat vremena dnevno za šetnju na otvorenome, a preostala 23 sata provode u svojim sobama u kojima čak i objeduju. Time sobe prestaju biti samo spavaonice, nego postaju i prostorije za dnevni boravak i objedovanje, pa su po

svojoj kvadraturi neodgovarajuće za pritvorenike koji su u njima smješteni. Iz tih razloga Federalno ministarstvo pravde i KPZ Sarajevo trebaju poduzeti potrebne mjere s ciljem poboljšanja infrastrukture Zavoda, odnosno izgradnje pratećih sadržaja koji će omogućiti pritvorenicima boravak tijekom razumnoga dijela dana izvan svojih soba i uključenost u različite svrsishodne aktivnosti. S tim ciljem potrebno je pritvorenicima osigurati šetnju na otvorenome u trajanju od najmanje dva sata i osigurati prostorije u objektu zavoda u kojima će se baviti sportskim i drugim društvenim aktivnostima (prostorija za dnevni boravak, teretana, čitaonica, stolni tenis i sl.). Također je potrebno osigurati primjereni krug za šetnju s natkrivenim dijelom, čime bi se zatvorenicima omogućio boravak na otvorenome i u slučaju loših vremenskih uvjeta. Budući da Zavod raspolaže ograničenim prostorom, ti ciljevi mogu se postići na dva načina: smanjivanjem broja zatvorenika ili proširivanjem kapaciteta Zavoda.

4. Potrebno je poboljšati uvjete boravka zatvorenika smještenih u glavnoj zgradi. Naime, ti su zatvorenici većinom smješteni u prizemlju u dvije prenapučene spavaonice, uslijed čega nemaju dovoljno ventilacije i dnevnog svjetla. Iz tog je razloga potrebno hitno smanjiti broj zatvorenika koji su u njima smješteni. Ovo je naročito bitno jer spomenuti zatvorenici imaju dobre ostale uvjete – imaju na raspolaganju veliku prostoriju za dnevni boravak s pratećim sadržajima i potpuno renoviranu i urednu kupaonicu i sanitarni čvor.
5. Potrebno je osnovati poseban odjel za zatvorenice i pritvorenice koji će biti fizički odvojen od odjela za zatvorenike i pritvorenike, te u njemu, kao zavodsko osoblje, zaposliti dovoljan broj žena.
6. Potrebno je poboljšati i zdravstvenu zaštitu zatvorenika, pa s tim ciljem stalno angažirati liječnika u zavodskoj ambulanti i nabaviti nedostajuću medicinsku opremu (minilaboratorij, EKG, uređaje za reanimaciju). Također je potrebno završiti započete radove na izgradnji bolesničke sobe.
7. Iako je higijena u sobama u kojima su smješteni zatvorenici zadovoljavajuća, ipak je potrebno redovito kontrolirati higijenu u sobama i o tome voditi kontrolnu knjigu higijenskih pregleda, kako je to propisano člankom 32. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH - pročišćeni tekst (“Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
8. Zdravstveni djelatnik treba redovito obilaziti kuhinju i provjeravati higijenske uvjete, način pripreme hrane, kvalitetu namirnica i kaloričnu vrijednost hrane kao i zdravstveno stanje osoba koje rade u kuhinji, kako je to propisano člankom 45. Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izdržavanje kaznene sankcije, mjera pritvora ili drugih mjera BiH (“Službeni glasnik BiH”, broj 55/09).
9. Potrebno je i preispitati potrebu za nadzornim kamerama u sobi za posjete, a naročito stoga što su pritvorenici i njihovi posjetitelji i fizički odvojeni za vrijeme posjeta.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda glavne zgrade KPZ-a Sarajevo **opći zaključak** Neovisnog povjerenstva je da su potrebna dodatna ulaganja kako bi Kazneno-popravni zavod Sarajevo u sjedištu imao zadovoljavajuće uvjete za boravak zatvorenika i pritvorenika. U protivnome, potrebno ih je izmjestiti na druge lokacije i u druge objekte poput odjelâ na Igmanu ili u Ustikolini, u kojima bi Kazneno-popravni zavod Sarajevo imao dobre uvjete za boravak zatvorenika i pritvorenika.

5. Posjet Kazneno-popravnom zavodu Busovača

Detaljni i najavljeni posjet Kazneno-popravnom zavodu Busovača obavljen je 29. 11. 2011. godine. Tijekom posjete obavljen je razgovor s direktorom Markom Krištom, pomoćnikom nadzornika službe Miroslavom Šušnjarom, nadzornikom straže Šimunom Badrovom, medicinskim tehničarom Milanom Arapovićem, glavnom kuharicom Lucijom Šantić i referenticom matične evidencije Blaženkom Vujić te ostvaren uvid u dokumentaciju.

Za vrijeme posjeta i obilaska soba u kojima su smješteni zatvorenici članovi Neovisnog povjerenstva obavili su razgovor s dvojicom pritvorenika kojima je pritvor odredio Sud BiH.

Obavljenim posjetom utvrđeno je sljedeće:

UVJETI SMJEŠTAJA – U KPZ-u Busovača u trenutku posjeta, prema izjavi članova Uprave Zavoda, ukupno se nalazilo 98 osuđenika i 13 pritvorenika, dok je ukupni kapacitet 88 osuđenika i 14 pritvorenika. Svi zatvorenici smješteni su u dva paviljona, od kojih su u Paviljonu broj 1 u desnom dijelu smješteni osuđenici, a u lijevom dijelu pritvorenici, dok su u Paviljonu broj 2 smješteni osuđenici. U KPZ-u Busovača u trenutku posjeta bilo je sedam osuđenika kojima je kaznenu sankciju izrekao Sud BiH i pet pritvorenika kojima je pritvor izrekao Sud BiH. Pritvorenici su raspoređeni u šest soba u kojima je smješteno, ovisno o veličini sobe, od jednog do četiri pritvorenika. Sobe su u dobrom stanju s dovoljno prostora, dnevnog svjetla i ventilacije. U sobama je zabranjeno pušiti, tako da pritvorenici koji su pušači puše u WC-u. Svaki pritvorenik ima svoj krevet i ormarić za osobne stvari, a sobe su opremljene i zajedničkim stolom na kojem pritvorenici i objeduju s više stolaca, te TV-prijamnikom s više domaćih i stranih TV-programa. Svaka soba ima dobro uređeni WC i kupaonicu s toplom vodom. Osuđenici smješteni u Paviljonu broj 1 raspoređeni su u pet spavaonica s po tri kreveta na kat odnosno šest ležaja. Sobe su u dobrom stanju s dovoljno prostora, dnevnog svjetla i ventilacije. U sobama su i ormarići za osobne stvari osuđenika, zajednički stol i više stolaca kao i TV-prijamnik s više domaćih i stranih TV-programa. U odjelu je osim soba i veći dnevni boravak s više stolova i stolaca, te zajednički WC i kupaonica s više tuš-kabina koje imaju toplu vodu. Cijeli se odjel zaključava, ali se osuđenici mogu slobodno kretati sobama, dnevnim boravkom i kupaonicom. Osuđenici koji su smješteni u Paviljonu broj 2 raspoređeni su u 11 spavaonica s po tri kreveta na kat odnosno šest ležaja. Sobe su u dobrom stanju s dovoljno prostora, dnevnog svjetla i ventilacije. Sobe su opremljene i ormarićima za osobne stvari osuđenika, zajedničkim stolom s više stolaca kao i TV-prijamnikom s više domaćih i stranih TV-programa. U odjelu su osim soba i dvije

prostorije za dnevni boravak, od kojih je jedna manja namijenjena nepušačima, a druga veća pušačima. Odjel raspolaže i zajedničkim WC-om i kupaonicom s više kabina i umivaonika, te još jednom kupaonicom s umivaonicima u kojoj je više zaključanih ormarića u kojima osuđenici čuvaju obuću i osobne stvari. Cijeli se odjel zaključava, ali se osuđenici mogu slobodno kretati sobama, dnevnim boravkom i kupaonicom. K tomu, u Zavodu je izgrađen još jedan paviljon kapaciteta 50 osoba za smještaj zatvorenika. Ovaj paviljon trenutačno nije u funkciji, jer treba nabaviti još nekoliko kreveta, dušeka i videonadzor. Također treba zaposliti još najmanje 20-tak zaposlenika, za čije je zapošljavanje direktor uputio zahtjev Vladi Federacije BiH. Također su, prema izjavi direktora, započeli radovi na izgradnji prijamnog odjela, jer Zavod još nema takav odjel.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA – U Zavodu postoji služba za zdravstvenu zaštitu, u kojoj trenutačno nije stalno radno angažiran liječnik, nego samo jedan medicinski tehničar. Zavod je na temelju ugovora o djelu angažirao liječnika, koji jednom tjedno dolazi u Zavod i obavlja potrebne preglede i preglede tek primljenih zatvorenika, dok se specijalistički pregledi obavljaju u zdravstvenoj ustanovi. Prema izjavi medicinskog tehničara Milana Arpovića, zavodska ambulanta radi samo prvu smjenu, a nakon toga se hitni slučajevi upućuju hitnoj pomoći. U ambulanti se nalaze i liječnički kartoni za svakog zatvorenika u kojima se vode evidencije o svim bolestima i pregledima. Osim ambulante, Zavod posjeduje i bolesničku sobu u kojoj je jedan krevet za smještaj oboljelih zatvorenika.

ISHRANA – Hrana za zatvorenike priprema se u kuhinji koja je sastavni dio Zavoda. Kuhinja je čista i uredna i u njoj su zaposleni dva kuhara i pomoćno osoblje koje čine zatvorenici. Hrana se priprema na temelju tjednih jelovnika, koje potpisuju direktor i eventualno liječnik ako je nekim zatvorenicima potrebno spravljati posebnu hranu iz zdravstvenih razloga. Kontrolna knjiga hrane uredno se vodi i svakodnevno je za svaki obrok potpisuje medicinski tehničar. Od svakog obroka ostavlja se uzorak, koji se pohranjuje u hladnjaku i čuva 24 sata. Prema izjavi glavne kuharice Lucije Šantić, svi zatvorenici imaju dovoljnu količinu hrane. Osuđenici objeduju u blagovaonici, koja se nalazi pokraj kuhinje, u dvije smjene. Blagovaonica je uredna i čista s dovoljno stolova i stolaca. Pritvorenici objeduju u svojim sobama u koje im se hrana donosi. Zavod također posjeduje i kantinu u kojoj svi zatvorenici mogu kupovati hranu i druge proizvode po nabavnim cijenama.

HIGIJENSKI UVJETI – Pritvorenici održavaju osobnu higijenu u dobro uređenim sobnim kupaonicama sa sanitarnim čvorom, umivaonikom i tuš-kabinom s toplom vodom. Osuđenici smješteni u Paviljonu broj 1 održavaju osobnu higijenu u dobro uređenoj zajedničkoj kupaonici s više umivaonika, više sanitarnih čvorova u odvojenim kabinama i više tuš-kabina također u odvojenim kabinama. Osuđenici smješteni u Paviljonu broj 2 održavaju osobnu higijenu u dobro uređenoj zajedničkoj kupaonici s više umivaonika, više sanitarnih čvorova u odvojenim kabinama i više tuš-kabina također u odvojenim kabinama. Osim toga, osuđenici u ovom paviljonu imaju na raspolaganju još jednu kupaonicu s više umivaonika. Zavod organizira pranje posteljine i odjeće u vešeraju, u kojemu su zaposleni osuđenici.

SLOBODNE AKTIVNOSTI – Prema izjavi direktora, svi osuđenici imaju pravo boraviti na otvorenome četiri sata dnevno. U tom vremenu osuđenici mogu koristiti sportske terene -

ograđene betonirane površine na kojima se nalaze tereni za nogomet, košarku, odbojku i boćanje. Jedan dio terena je natkriven, što omogućava boravak na otvorenome i po lošijem vremenu. Prema izjavi direktora, pritvorenici imaju pravo svakodnevno boraviti na otvorenome dva sata, a s obzirom na brojnost pritvorenika, taj boravak traje nešto kraće i to od 1 sata i 30 minuta do 1 sata i 45 minuta. Pritvorenici koriste odvojeni krug za šetnju koji je manje površine i bez natkrivenog dijela. Zatvorenici imaju mogućnost koristiti knjižnicu s oko 100-tinjak naslova koji se redovito obnavljaju i dostavljaju iz gradske knjižnice. Prema izjavi direktora, zatvorenici se ne bave sekcijama, što zbog malog interesa što zbog nedostatka opreme, ali su nabavljena tri računala pa se očekuje osnivanje računalne sekcije. Osuđenici imaju mogućnost zadovoljavati vjerske potrebe, za što su im na raspolaganju tri opremljene prostorije za potrebe pravoslavnih, katoličkih i islamskih vjernika, s tim što prostorije za pravoslavne vjernike nisu opremljene jer u Zavodu trenutačno nema osuđenika pravoslavaca. Prema izjavi direktora, vjerski službenik povremeno dolazi u Zavod. Pritvorenici ne mogu koristiti ove prostorije. Također prema izjavi direktora, Zavod nema svoju radnu jednicu tako da radi samo oko 1/4 osuđenika, i to na održavanju objekata Zavoda, u kuhinji kotlovnici, vešeraju i slično, dok jedan broj osuđenika radi i vani na osnovi radne obveze u drugim tvrtkama. Za svoj rad osuđenici dobivaju odgovarajuću naknadu u iznosu 80-120 KM, ovisno o vrsti posla koji obavljaju.

KUMUNIKACIJA I POSJETI - Prema izjavi direktora, svi zatvorenici imaju pravo u povjerenju razgovarati s inspektorom, ombudsmanom, nadležnim sudom i odvjetnikom, za što su osigurane i posebne prostorije. Svi osuđenici imaju pravo pisati pisma osobama izvan ustanove po svome izboru te primati i upućivati podneske radi zaštite svojih prava i zakonom zaštićenih interesa, dok je to pravo pritvorenicima ograničeno dobivanjem prethodnog odobrenja od suda. Zavod ima izdvojene kutije za pritužbe u koje zatvorenici mogu ubacivati anonimne prijave. Ključevi tih kutija nalaze se kod dežurnoga u Zavodu, koji ih otvara i preuzima predstavke. Svi zatvorenici imaju pravo izravno se obraćati direktoru i upućivati mu predstavke i žalbe. Direktor svakog mjeseca održava sastanke s predstavnicima zatvorenika na kojima oni iznose svoje zahtjeve. Zatvorenici imaju na raspolaganju i telefonske govornice, koje mogu koristiti svakodnevno i nesmetano, s tim što pritvorenici za to moraju imati prethodno odobrenje suda, a razgovore kontroliraju zavodski službenici. Svi zatvorenici imaju pravo primati redovite posjete, pošiljke i pakete. Posjeti se primaju u dvije prostorije, od kojih je jedna namijenjena pritvorenicima a druga zatvorenicima. Za vrijeme posjeta posjetitelji su samo djelomično odvojeni od zatvorenika. Osim toga, svi zatvorenici imaju pravo jednom mjesečno primati slobodne posjete u posebnim prostorijama u trajanju od najmanje dva sata.

DOKUMENTACIJA - Matična knjiga uredno se vodi, a za sve zatvorenike kojima je kaznenu sankciju ili drugu mjeru izrekao Sud BiH postoje uredni uputni akti suda ili rješenja o određivanju pritvora koji se, zajedno s ostalim važnijim dokumentima (osobni list, izjava o upoznavanju sa zakonima i pravilnicima, zdravstveni list), čuvaju u dosjeima zatvorenika.

Na temelju provedenog pregleda, a u svrhu poboljšanja uvjeta boravka zatvorenika u KPZ-u Busovača, Neovisno povjerenstvo dalo je sljedeće **preporuke**:

1. Poboljšati zdravstvenu zaštitu, te s tim ciljem stalno angažirati liječnika u zavodskoj ambulanti kao i dodatno zdravstveno osoblje. Također je potrebno organizirati zdravstvenu zaštitu zatvorenika u zavodskoj ambulanti 24 sata dnevno, što uključuje i dostupnost psihijatra, s obzirom na broj zatvorenika i pritvorenika. S tim ciljem potreban je dodatni angažman Federalnog ministarstva pravde radi osiguranja potrebnih novčanih sredstava za zapošljavanje navedenih osoba.
2. Žurno staviti u funkciju novi Paviljon broj 3 kako bi se omogućilo povećanje kapaciteta Zavoda, čime se rješava problem prekomjernosti kao i problem vraćanja osuđenika koji se upućuju u Zavod. S tim ciljem Federalno ministarstvo pravde treba uložiti dodatne napore kako bi se zaposlilo zavodsko osoblje potrebno za normalno funkcioniranje novog paviljona kao i Zavoda u cjelini, a posebno hitnog prijma najmanje jednog odgajatelja.
3. Intenzivirati radove na izgradnji Prijamnog odjela Zavoda, koje je nužno pri prijemu novih zatvorenika.
4. Formirati radnu jedinicu unutar Zavoda u kojoj bi zatvorenici bili radno angažirani. S obzirom na sadašnje ograničene mogućnosti Zavoda, potrebno je radno angažirati zatvorenike, što je bitan čimbenik njihova preodgoja i resocijalizacije. Preporučuje se i proširenje Zavoda na susjedne objekte bivše vojarne koji sada propadaju, a koji se mogu preurediti za radni angažman zatvorenika (bravarske i druge radionice, poljoprivredne objekte za uzgoj peradi i sl.).
5. Poboljšati kvalitetu slobodnog vremena koje koriste zatvorenici te u vezi s tim organizirati različite sekcije, edukacije, priredbe i slično, što je također bitan čimbenik njihova preodgoja i resocijalizacije.
6. Produljiti vrijeme boravka pritvorenika na otvorenome, u skladu s mogućnostima, odnosno omogućiti im boravak na otvorenome u trajanju od najmanje dva sata dnevno.
7. U suradnji s psihijatrom certificiranim za bolesti ovisnosti, izraditi plan liječenja i resocijalizacije zatvorenika i pritvorenika ovisnika po kojemu će postupati zavodsko osoblje. U navedenom planu potrebno je metadon, kao lijek, učiniti dostupnim zatvorenicima i pritvorenicima u Zavodu, na stručan način, kako bi se izbjegle moguće zlouporabe.

Nakon detaljnog obilaska i pregleda **opći zaključak** Neovisnog povjerenstva je da Kazneno-popravni zavod Busovača imao vrlo dobre smještajne uvjete za boravak zatvorenika. Neovisno povjerenstvo smatra potrebnim poboljšati organizaciju tretmana zapošljavanjem novog zavodskog osoblja u skladu s navedenim preporukama.

Odjeljak C. Suradnja s drugim institucijama Bosne i Hercegovine

Neovisno povjerenstvo imalo je stalnu suradnju s Ministarstvom pravde BiH i održalo više zajedničkih radnih sastanaka s predstavnicima Ministarstva pravde BiH.

S ciljem bližeg upoznavanja i uspostave međusobne suradnje, Neovisno povjerenstvo održalo je zajednički sastanak s predstavnicima Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH.

Predsjednik Neovisnog povjerenstva je, na pismeni poziv Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, bio nazočan okruglom stolu o temi: „Uspostava nacionalnih preventivnih mehanizama u Bosni i Hercegovini“, održanom 20. 10. 2011. u Sarajevu. Okruglom stolu bili su nazočni predstavnici Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, Misije OESS-a u BiH, Vijeća Europe, Institucije ombudsmana za zaštitu ljudskih prava BiH te predstavnici drugih međunarodnih organizacija, vladinog i nevladinog sektora koji su uključeni u proces uspostave nacionalnih preventivnih mehanizama u Bosni i Hercegovini.

Na okruglom stolu istaknuti su ključni uvjeti za uspostavu NPM-a utvrđeni u smjernicama Pododbora za sprečavanje mučenja (SPT), a to su:

1. operativna i financijska neovisnost;
2. odgovarajući izvori financiranja;
3. neovisno imenovanje osoblja (funkcionalna neovisnost NPM-a i njegovog osoblja, članovi NPM-a moraju biti stručnjaci koji su osobno i institucionalno nezavisni od državnih tijela);
4. sloboda za poduzimanje bilo kakvih radnji koje su povezane s njegovim mandatom;
5. redoviti posjeti svim mjestima na kojima su osobe lišene slobode, bez prethodne najave, i pristup dokumentaciji;
6. mogućnost donošenja preporuka kada su u pitanju sustavni problemi, pravne praznine i poštivanje standarda za zaštitu ljudskih prava. To također obuhvaća mogućnost predlaganja i davanja komentara na nacрте propisa koji se odnose na bilo koji aspekt institucija u kojima su osobe lišene slobode;
7. povlastice i imunitet za članove i osoblje NPM-a.

Navedeni ključni uvjeti za uspostavu NPM-a mogu se ispoštovati uspostavljanjem jednog od četiri modela uspostave NPM-a u Europi, i to:

1. samostalni NPM (Francuska);
2. NPM sastavljen od nekoliko tijela (Ujedinjeno Kraljevstvo);
3. ombudsman;
4. ombudsman plus (Slovenija).

Stav većine sudionika okruglog stola bio je da ulogu nacionalnog preventivnog mehanizama u Bosni i Hercegovini treba povjeriti Instituciji ombudsmana za zaštitu ljudskih prava BiH, dok su ostali sudionici predlagali da se NPM u BiH sastoji od više nacionalnih preventivnih mehanizama, a koje bi činila postojeća tijela i institucije koje se bave ovom problematikom. Osnovni prigovor na prijedlog da to bude Institucija ombudsmana bio je što ta institucija djeluje tek kada određeno ljudsko pravo ili sloboda budu ugroženi (povrijeđeni) i nema naglaska na preventivnom djelovanju.

Na okruglom stolu usvojen je zaključak, prema kojem Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH treba dostaviti prijedlog za formiranje radne skupine koja će raditi na pripremi

posebnog zakona o uspostavi jednog ili više nacionalnih preventivnih mehanizama u Bosni i Hercegovini.

Odjeljak D. Javnost rada i suradnja s međunarodnim organizacijama

Rad Neovisnog povjerenstva pratili su i sjednicama za vrijeme razmatranja određenih točaka dnevnog reda bili nazočni predstavnici USAID-a i OESS-a. Sve sjednice Neovisnog povjerenstva pratili su zaposlenici Sektora za odnose s javnošću Tajništva Parlamentarne skupštine BiH, a predsjednik Neovisnog povjerenstva je, na zahtjev predstavnika bh. medija, davao i usmene izjave o radu Neovisnog povjerenstva.

Prema članku 17. Poslovnika o radu Neovisnog povjerenstva, podaci i informacije koji se prikupe tijekom kontrole te sadržaj obavljenih razgovora s osobama lišenim slobode, kao i drugim osobama koje mogu dati relevantne podatke, povjerljive su naravi pa su i sjednice Neovisnog povjerenstva bile zatvorene za javnost za pojedine točke dnevnog reda.

Odjeljak E. Administrativno-tehnička podrška u radu

Zajednička služba Tajništva Parlamentarne skupštine BiH pružala je svu administrativno-tehničku podršku u radu Neovisnog povjerenstva. Zajednička služba osigurala je potrebne uvjete za rad Neovisnog povjerenstva angažiranjem stručnog osoblja, ali i osiguravanjem materijalno-tehničkih uvjeta omogućavajući uredski i drugi prostor te druge uvjete za nesmetani rad.

POGLAVLJE V. PREPORUKE I ZAKLJUČCI

1. Nastaviti provoditi stalne kontrole kazneno-popravnih zavoda i drugih institucija, ustanova i mjesta u kojima se izdržavaju mjere zatvora, pritvora i druge mjere, jer kontrola nikada nije dovoljno i ne može ih biti mnogo.

2. Poboljšati uvjete rada Neovisnog povjerenstva (prostorije, uredi, osoblje, oprema, financije i dr.), što će utjecati na operativnost, učinkovitost, neovisnost i stručnost njegovog rada.

3. Nastaviti provoditi stalnu edukaciju članova Neovisnog povjerenstva, posebice međunarodnu obavljanjem posjeta nacionalnim NPM-ima europskih država, te suradnju s europskim i međunarodnim tijelima koja se bave ovom problematikom.

4. Osigurati odgovarajuća financijska sredstva u Zakonu o Proračunu institucija Bosne i Hercegovine i međunarodnih obveza Bosne i Hercegovine za 2012. godinu za rad Neovisnog povjerenstva, tj. za provođenje njegove osnovne nadležnosti, a to je izvanjsko praćenje uvjeta boravka u zavodima, postupanje i ostvarivanje ljudskih prava osoba koje izdržavaju kaznene sankcije, pritvor i druge mjere iz članka 48. ZIKS-a BiH.

5. Potrebno je da mjerodavne institucije ubrzaju aktivnosti potrebne za izgradnju državnog zatvora, čime će se zatvorenici (i pritvorenici) iz nadležnosti Neovisnog povjerenstva staviti u jednak položaj, uz poboljšanje uvjeta njihova smještaja i poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda.

6. Izraditi i predložiti izmjene i dopune ZIKS-a BiH u svrhu poboljšanja rada Neovisnog povjerenstva.

7. Mjerodavna tijela Federacije BiH, Republike Srpske i Brčko Distrikta BiH trebaju uskladiti svoje zakone iz ovoga područja sa ZIKS-om BiH (članak 227.).

8. Aktivno se uključiti i sudjelovati u reformi NPM-a u BiH (uspostava jednog ili više NPM-a u BiH, sukladno europskim i međunarodnim standardima).

Predlaže se Parlamentarnoj skupštini BiH usvajanje ovoga Izvješća.

**PREDSJEDNIK
NEOVISNOG POVJERENSTVA
Dr. sc. Mile Lasić, v.r.**